
UDK811.111'342.2
81'342.2:371
Znanstveni pregled

Dora Maček
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Hrvatska

ŠKOTSKI IZGOVOR ZA STRANCE

SAŽETAK

Najbolje opisan tip engleskog izgovora, pa zato i najčešće podučavan je tzv. britanski RP. Ovdje se nastoji pokazati da je to manje prikladan izgovor za strance nego neki drugi izgovori, poglavito škotski. Uspoređujući engleske i hrvatske glasove, pokušava se poduprijeti jedna stara ideja, prema kojoj je škotski izgovor najbliži i "kontinentalnim" izgovorima i engleskom pravopisu.

Ključne riječi: *škotski izgovor, prihvaćeni izgovor, nastava engleskog jezika, hrvatski govornici*

Ivo Škarić je u više svojih radova pisao i govorio o tome kako su napr. tradicionalni pravopis i izgovorna praksa u raskoraku, te je imao i neortodoksnih prijedloga za promjene, koje bi priznale “fonemsku stvarnost” (1996), odnosno za “normalnu” normu (2000). Na sličan način, iako na drugom području, protiv uobičajene prakse pisao je i predavao jedan od vodećih britanskih fonetičara David Abercrombie (1979). On se zuzimao za škotski izgovor kao normu engleskog izgovora za strance, premda je sam bio govornik RP-a. Njegovi su razlozi za takve ideje bili pragmatični što se tiče izgovora, i uzimali su u obzir neka društvena obilježja RP-ja. U ovom ću napisu pokušati ilustrirati tu zamisao uspoređujući neke engleske izgovore s hrvatskim.

RP (kratica za Received Pronunciation, tj. prihvaćeni izgovor) postao je norma britanskog izgovora 1920-ih godina, a zasniva se na južnoengleskom izgovoru obrazovanih govornika. Jedan od začetnika toga izgovora je prvi britanski profesor fonetike Daniel Jones, čija je knjiga, u kojoj je opisao taj izgovor, doživjela mnoga izdanja. Jones je napisao i rječnik izgovora, koji se i danas koristi, a kako je surađivao na BBC-ju, preko radija je znatno utjecao na to da se takav RP proširi. Stoga je takav izgovor dobio i drugi naziv, tj. “BBC-jev engleski” (*BBC English*). Kao uzor mu je poslužio vlastiti, južni izgovor, kakav se njegovao u privatnim školama (*Public Schools*). Te su škole pohađala djeca imućnih i utjecajnih građana, pa je i iz tog razloga bio vrlo ugledan. I premda je sam Jones, kao i mnogi jezikoslovci onoga vremena, smatrao da je to samo jedan od mogućih izgovora, drugi su isticali njegovu klasnu “odličnost” nasuprot “vulgarnom” govoru običnog puka (Macauley, 1997/36 i dalje). Uskoro se time stvorio (Macauley *ibid.*) “agresivno ekskluzivan klasni izgovor.” Tek su se od sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća počeli prihvaćati i drugi tipovi izgovora, koji su postali prihvatljivi i za komentatora na BBC-ju.

RP je izgovor kakav ima samo 3% Engleza (Hughes i Trudgill, 1979/3), što znači samo nekoliko milijuna od oko 400 milijuna izvornih govornika diljem svijeta. Unatoč tome se preporučao kao uzor, koji je prikladan da ga nauče i stranci. Razlozi koji se spominju jesu što nema regionalnog prizvuka, a razumljiv je na najširem području, budući da se koristi na radiju i televiziji. Tako će i stranca, koji svlada taj izgovor, najviše ljudi razumjeti. Osim toga, to je i nabolje opisan izgovor (Hughes i Trudgill *ibid.*) Zanimljivo je da je to tako prvenstveno zato što se javila potreba za takvim opisom da bi se taj izgovor mogao koristiti u udžbenicima engleskog jezika kao stranog. No valja imati na umu da je potražnja za opisom RP-a bila posljedica njegova velikog ugleda, pa su i stranci željeli naučiti takav, “najbolji,” engleski izgovor. Tek posljednjih šezdesetak godina, širenjem američke inačice engleskog jezika, britanski je model izgovora za strance postao manje privlačan, pogotovo mlađim naraštajima, koji radije nasljeđuju američki izgovor iz filmova i popularne glazbe.

No valja uzeti u obzir da i te dvije inačice engleskoga jezika, koje su prihvaćene kao standardne s dvije strane Atlantika, također nisu jedinstvene. U Velikoj Britaniji češći je izgovor kakav Wells (1982) naziva “naučenim” (*acquired*) ili bolje “priučeni,” koji se nauči školovanjem, i onaj koji naziva

“bliskim RP-u” (*near-RP*). U Sjedinjenim Državama “opći američki” (*General American*), također ima različite regionalne inačice, koje se smatraju standardnima. S obzirom na globalnu raspodjelu engleskog jezika danas, prihvatljivih je izgovora vrlo velik broj, napr. onih kojima govore izvorni govornici Kanade ili Australije, te još izgovora koji su vrlo rašireni u zemljama Azije i Afrike, gdje je engleski službeni jezik. Kako strani govornici rijetko potpuno ovladaju izgovorom engleskoga, pitamo se koliko je bitno da nastoje usvojiti baš određeni izgovor.

U poduci engleskog jezika kao stranog, u nas se još uvijek najčešće podučava RP, vjerojatno i zbog već rečenog razloga, to jest zato jer je najbolje opisan. To posebno vrijedi za Hrvatsku, gdje je sustavno učenje RP-a uveo Rudolf Filipović (1954), koji je u ranijim izdanjima svojeg rječnika davao taj izgovor koristeći fonetsku transkripciju.¹ Osim toga je napisao i udžbenik, te podučavao RP na studiju anglistike. U svojem je udžbeniku podijelio glasove na one koji su isti ili gotovo isti u RP-u i u hrvatskome, na one koji se u oba jezika razlikuju po nekim (artikulatornim) svojstvima, i one kojih u hrvatskome nema, i kojima pri vježbanju izgovora stoga valja posvetiti posebnu pozornost.

Ovdje ću se koristiti takvom usporedbom nekih (standardnih) engleskih izgovora, te se posebno osvrnuti na standardni škotski engleski izgovor. Abercrombie (1963. citirano u Macauley, 1997) kaže da je RP fonetički teži od drugih tipova izgovora, pa tako i od škotskog. Osim toga, smatra da prije nego je sociolingvistika ocijenila varijabilnosti u jeziku, RP nije baš najbolji izbor za strance s obzirom na svoj društveni položaj, budući da govornike RP-a oštro odvaja od ostalih, koji govore nekim drugim akcentom, pa mnogi prema njemu imaju neprijateljski odnos. Nakon dvadesetak godina Trudgill i Hannah (1982/910) vide da je za većinu stranaca jednostavnije naučiti škotski izgovor od RP-a, koji ima mnogo “dvoqlasa i nije usko povezan s pravopisom” (1982/9-10).

U Škotskoj se oko pet milijuna govornika služi vrlo arhaičnim (Macauley, 1997) jezikom, koji je opstao iako se u javnoj uporabi od stvaranja pralamentarne unije Engleske i Škotske početkom 18. st. nametao engleski, i što se škotski uopće ne podučava u školama. I premda je ovdje riječ o kontinuiranom jeziku, koji je do 18. st. služio kao službeni i književni jezik u Škotskoj, sada se na njega, čak i u Škotskoj, gleda kao na (engleski) dijalekt, samo zato što nema suvremene norme. Škotski se, međutim, neprestano obnavlja u škotskoj književnosti, pa je pjesništvo na suvremenom škotskom često, a u novije se vrijeme afirmirala i tzv. urbana proza, sa svojim sociolektima. No, škotski je izgovor vrlo prepoznatljiv, i čuje se jednako tako u britanskim medijima, kao i u Škotskom parlamentu.² Osim toga, mnoge se njegove osobine čuju u engleskim izgovorima izvan Europe, kamo su ga donosili škotski vojnici ili službenici imperijalističke uprave.

U sljedećoj tablici ću prikazati osnovne glasove RP-a, tzv. općeg američkog, škotskog izgovora, te hrvatskoga.³

SAMOGLASNICI

RP	Američki (OA) American	Škotski (Š) Stottish	Hrvatski (H) Croatian	Primjer Example
1. I	I	I	i	ship; vidim
2. e	ε	ε	e	dress; žene
3. ɒ	ɑ	X	o	stop; dobro
4. ʌ	ʌ	ʌ	A	cup; rat
5. ʊ	ʊ	ʊ	U	good; sutra
6. ɑ:	æ	a	A	dance; dan
7. ɒ:	X	X	O	long; voda
8. ɜ:	ɜr	εr, ʌr, ir, ur	Er, ar, ir, ur	nurse, fir; dar
9. i:	i	i(:	I	speak, feel; sin
10. eɪ	eɪ	e	e, ej	tape, day; pet, hej
11. ɑ:	ɑ	a	A	father; dan
12. ɔ	X	X	O	taught; nos
13. ɔ	ou	o	O	know, goal; gol
14. u:	u	u	U	shoot, view; tu, znam ju
15. aɪ	aɪ	ae, ʌɪ	Aj	high, write; daj
16. ɔɪ	ɔɪ	ɑɪ	Oj	noise; znoj
17. aʊ	aʊ	ʌʊ	Au	house; <i>Austrija</i>
18. ɪə	ɪ(r	ir	Ir	beer; vir
19. εə	ε(r	er	Er	fair; Pero
20. ɑ:	ɑ(r	ar	Ar	start; dar
21. ɔ	X (r	X(r	Or	north, war; bor
22. ɔ	o(r	or	Or	four, sport; bor
23. uə	ʊ(r	ur	Ur	poor, tourist; pura, bura

Očito je da je samoglasnički inventar u hrvatskome mnogo manji nego u engleskome, a pri tome mu je škotski najbliži. I između RP-a i američkog izgovora razlika je takva da se američki čini bližim hrvatskome. Ako promotrimo tablicu, vidjet ćemo da su na njoj prikazane tri vrste samoglasničkih realizacija: samoglasnici, dvoglasnici i samoglasnici uz /r/. Jednako se u škotskom i

hrvatkom izgovaraju samoglasnici od broja 9 do 14, tj. dugi i, e, a, o i u. Vrlo se slično izgovaraju kratki parnjaci (od 1 do 7), koji su u škotskom opušteniji. Glasovi 2 i 3 su nešto otvoreniji nego u hrvatskome. Škotski se samoglasnici izgovaraju kratko, osim ispred zvučnih tjesnačnih suglasnika, ispred /r/ i na kraju morfema. Ova osobina, kao i otvoreniji izgovori samoglasnika, čuju se u mnogim regionalnim hrvatskim govorima.

U RP-u, međutim, ima više i centraliziranih i opuštenih, te posebno stražnjonepečani izgovor glasa koji se prikazuje kao “a” u pravopisu. U američkom izgovoru su glasovi izgovoreni sličnije hrvatskome (i škotskome), osim otvorenog “e” [æ] (6.), premda se i taj glas izgovara u hrvatskim dijalektima.

U skupini dvoglasnika RP prednjači brojem, a posebno se valja osvrnuti na glasove 13, 18, 19 i 23, koji ili počinju ili završavaju središnjim samoglasnikom [ə]. To je reducirani samoglasnik, a izgovara se i u svim nenaglašenim slogovima umjesto samoglasnika koji je prikazan ortografijom. U škotskome se na tim mjestima javlja čisti samoglasnik, odnosno u skupinama 18, 19 i 23 samoglasnik i /r/. To vrijedi i za američki izgovor.

U škotskom se možda neobičnim čini jedna od dvoglasničkih realizacija [ae] (pod brojem 15). Međutim, taj se dvoglasnik artikulira slično kao i hrvatsko međusamoglasničko [j] (vidi Škarić 1991/352), a još se češće čuje u zagrebačkom govoru, u kojemu često ispadaju suglasnici, napr. u *kaj je sad?* [kaesad].

SUGLASNICI

1. U tri inačice engleskoga jezika, koje ovdje opisujemo neki se suglasnici različito artikuliraju, te se razlikuju u distribuciji. Najočitiye se u tim elementima razlikuje /r/.

RP	a) izgovara se kao blag udarac o zubni greben [r] ili kao apikoalveolarni prednjonadzubni [ɹ]. b) ne izgovara se iza samoglasnika (<i>non-rhotic</i>)
OA	a) izgovara se retrofleksno [ɹ] vrhom jezika svinutim prema nepcu, ili kao “vokoid” lednojezično, jezikom pritisnutim uz kutnjake (Wells, <i>ibid.</i> /490) b) [ɹ] izgovara se ispred samoglasnika, a “vokoid” iza njega.
Š	a) izgovara se kao vrhjezični vibrant [r] ili udarcem o zubni greben [r] b) izgovara se u svakom položaju u riječi.
H	a) izgovara se kao vrhjezični vibrant [r] b) uvijek se izgovara

Zbog toga što se izostavlja /r/, u RP-u je promijenjen izgovor samoglasnika u okolici i općenito postoji neslaganje s pravopisom. Nasuprot tome u američkom i posebice u škotskom izgovoru, gdje se /r/ uvijek izgovara, i samoglasnici ostaju nepromijenjeni napr. u riječima *beer, bear, far, more, tour* [bir, ber, far, mor, tur]. Izgovor, dakle, i distribucija /r/ u škotskom najbliži su "kontinentalnoj" izvedbi toga glasa, pa tako i hrvatskoj.

2. Mekonepčani tjesnačni suglasnik /h/ u svim se engleskim varijetetima na početku riječi izgovara relativno otvorenim prolazom, napr. *house, horse*. U sredini riječi ili na kraju u povijesnom je razvoju /h/ ispalo, premda se još uvijek piše <gh>. U tradicionalnim škotskim izgovorima se čuje arhaično velarno [x] u tim riječima, premda ono ispada u standardnom škotskom engleskom izgovoru. No i u tom se izgovoru neke strane, posebice gelske, riječi izgovaraju sa [x], napr. *Loch, Buchan, epoch, patriarch* [lox, buxan, epox, partriarx]. U RP-u i američkome te se riječi izgovaraju sa [k] umjesto sa [x]. Taj je škotski izgovor sasvim blizak hrvatskome.

U riječima koje u pisanom jeziku započinju sa <wh>, napr. *white, where*, RP nema aspiracije, dakle izgovor je [wʰɪt, wʰɛr]. U škotskom i nekim američkim izgovorima te se riječi izgovaraju sa [hw]. Tako se u tim izgovorima razlikuju riječi *which* i *witch*, te *whales* i *Wales*, koje su u RP-u homofoni [wi , weɪlz].

3. /p t k/ su u RP-u jako aspirirani na početku riječi, ali u škotskom, kao ni u hrvatskome, nisu.

4. /l/ se u RP-u izgovara tamno poslije samoglasnika, a inače svijetlo. U škotskome je izgovor tog suglasnika uvijek jednak, vrlo slično hrvatskome.

Ovdje valja spomenuti neke prozodijske odlike. Jedna od odlika RP-a, za razliku od američkog i škotskog izgovora, snažan je naglasak na jednome slogu, zbog čega se ostali slogovi skraćuju. U škotskom i američkom izgovoru duže riječi imaju osim glavnoga i dodatni, slabiji naglasak, pa se svi slogovi mogu ravnomjerno izgovoriti. Ono, što je u škotskome neobično, jest intonacija rečenice, koja u pitanjima pada, a u izjavnim rečenicama se diže i ostaje "lebdjeti". No, što se tiče intonacije, ni RP nije nimalo lakši i tu se strani akcent najčešće primjećuje (Josipović, 1993/270-293).

***

Nije, dakle, teško zaključiti da bi hrvatskim govornicima škotski izgovor bio mnogo bliži, i kako prema repertoaru glasova, i artikulacijski. Gledajući brojčano škotski ima daleko najviše glasova istih ili sličnih hrvatskim glasovima. To je posebno važno u sustavu samoglasnika, gdje se oni izgovaraju punom vrijednošću, odnosno rjeđe slabe u [ə]. To je posljedica ravnomjernijeg rasporeda naglasaka u riječima i izgovora glasa /r/ koji se ne gubi ni u jednom položaju. Od položaja glasova i načina artikulacije, posebno su značajne sličnosti vrlo čestih samoglasnika /a/ i /o/, te apikalnog /r/. Takve osobine izgovora čuvaju

sličnosti s pravopisom, pa je govor razumljiviji. Osim toga, škotski je izgovor i akustički mnogo jasniji.

Valja imati na umu i globalnu rasprostranjenost engleskog jezika, kojim se služe stotine milijuna ljudi diljem svijeta i izgovaraju ga na nebrojeno mnogo načina. Tu su različite inačice engleskog kao prvog jezika, od kojih je najrasprostanjeniji opći američki. Nadalje, kao sredstvo međunarodnog sporazumijevanja, engleski se javlja u nebrojenim različitim izgovorima. Ako je američki engleski globalno utjecajna inačica, druge su lokalno cijenjene, katkada među stotinama milijuna govornika, napr. u Aziji. Često se ističe da sve te inačice imaju više zajedničkoga nego razlika: u prvome redu, prepoznatljive su kao engleski jezik. U takvom stanju postaje nebitno koji se izgovor nastoji nasljedovati. Ono što jest bitno, to je razumljivost izgovora i lakoća artikulacije.

Američki se izgovor nameće svojom sveprisutnošću u medijima i brojem govornika, koji se mogu susresti u svakom kutku svijeta. Uzimajući u obzir i popularnu kulturu koju mladi lako prihvaćaju, razumljivo je da uz nju prihvaćaju i izgovor. Sa škotskim izgovorom ima nekoliko poteškoća, a to je, da ga se u medijima relativno rijetko čuje. I premda je prisutan u britanskom filmu, to je mali postotak prema američkoj filmskoj produkciji, koja zasjenjuje svaku drugu produkciju. Druga je poteškoća to što škotski izgovor nije opisan ni u jednom udžbeniku za strance. Dok postoje udžbenici australskog engleskog za doseljenike, takav priručnik za škotski, naravno, ne postoji jer se za Britanske otoke pretpostavlja da je RP izgovor, koji stranac treba usvojiti. I konačno, premda ne i manje značajno, to su stajališta srednje klase Škota o tom izgovoru. Premda je škotski akcent raširen u svim slojevima škotskog društva, ipak ga se ne smatra jednakim RP-u. Udžbenik sa škotskim izgovorm za strance možda bi podigao ugled tog izgovora i u njegovoj postojbini.

REFERENCIJE

- Abercrombie, D.** (1979). The Accents of Standard English in Scotland. In A. J. Aitken, Tom McArthur (eds.), *Languages of Scotland*, 68-84. Edinburgh: Chambers,
- Filipović, R.** (1954). *Engleski izgovor*. Zagreb: Školska knjiga.
- Filipović, R.** (1983). *Englesko hrvatski ili srpski rječnik*, 11. izdanje. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske i Školska knjiga.
- Josipović, V.** (1993). *Suprasegmentalne osnove stranog akcenta: nesuglasje prozodijskih sustava hrvatskog i engleskog jezika*. doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu
- Hughes, A., Trudgill, P.** (1979). *English Accents and Dialects. An Introduction to Social and Regional Varieties of British English*. London: Edward Arnold.
- Macauley, R. S.** (1997) *Standards and Variation in Urban Speech. Examples from Lowland Scots*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 39-40

- Škarić, Ivo (1991). u S. Babić i drugi: Povijesni pregled, glassovi i oblici hrvatskog književnog jezika, 71-378. Zagreb: HAZU – Globus.
- Škarić, Ivo (1996). Što s hrvatskim standardnim refleksom dugoga staroga jata? *Govor* 1-2, 1-24.
- Škarić, Ivo (2000). Č i Đ. *Govor*, 2, 77-104.
- Trudgill, P., Hannah, J. (1982). *International English*. London: Arnold Underwood.
- Wells, J. C. (1982). *Accents of English 2. The British Isles./ Accents of English 3. Beyond the British Isles*. Cambridge: Cambridge University Press, 393-417.
- Wells, J. C. (1990). *Longman Pronunciation Dictionary*. London: Longman.

BILJEŠKE

- ¹. Od 11. izdanja, (1973) uveo je paralelno transkripciju i američkog izgovora.
  - ². Zanimljivo je da studenti pokazuju sličnu reakciju kad čuju škotski i kad čuju hrvatske regionalne izgovore – nasmiju se, ali kažu da im je takav izgovor drag.
  - ³. Opis engleskih i hrvatskog izgovora, koji ću niže usporediti, rađen je prema Wellsu (1982) i Škariću (1991)
-

Dora Maček

Faculty of Philosophy, University of Zagreb
Croatia

**SCOTTISH PRONUNCIATION FOR LEARNERS OF ENGLISH AS A
FOREIGN LANGUAGE**

SUMMARY

An old view expressed by D. Abercrombie that Scottish pronunciation is much more suitable for foreign learners than RP is discussed in relation to Croatian, and supported as an accent to be taught.

Key words: *Scottish pronunciation, received pronunciation, teaching English, Croatian speakers*
